

Палітра Педагога

2
2019

Тема номера:
БЕЗПЕКА ДИТИНИ

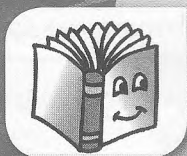
Безпека
життєдіяльності

Планування

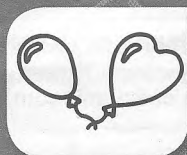
Світ гри

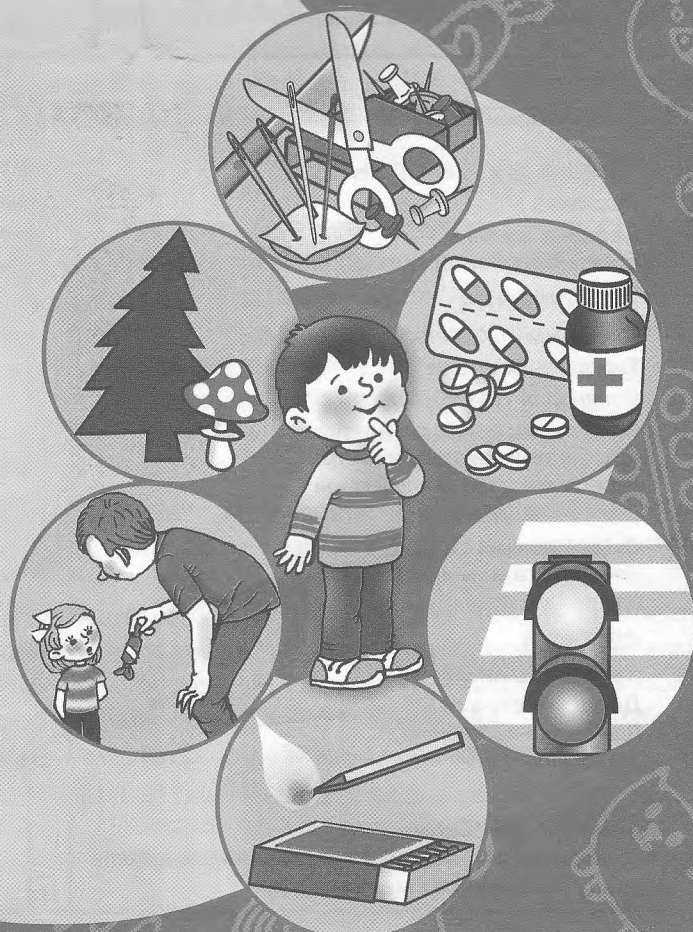
Художня
література

Посібник

Свята
і розваги

БЕЗПЕКА ДИТИНИ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

*Людмила МЕЛЕНЕЦЬ, канд. пед. наук,
доцент кафедри методики та психології
дошкільної і початкової освіти,
ІШПО Київського університету імені Бориса Грінченка*

Піклування про дитину, захист її фізичного і психологічного здоров'я — пріоритетні завдання батьків і педагогів. Та чи достатньо компетентні ми в організації безпечного освітнього середовища як у дошкільному закладі, так і вдома? Чи вміємо самі діяти в екстремальних умовах, приймати нестандартні рішення? І як сформувані такі вміння в дітей дошкільного віку, відмовившись від знаннєвого підходу на користь компетентнісного? Поміркуймо разом з авторкою статті.

здоров'я

життєва компетентність

ПРОБЛЕМА, ЩО АКТУАЛЬНА ЗАВЖДИ

“Щодня багато дітей в усьому світі перебувають у небезпеці, яка перешкоджає їхньому зростанню і розвитку. Вони терплять незчисленні страждання, стаючи жертвами війни і насильства... агресії, іноземної окупації та анексії; стаючи біженцями і переміщеними дітьми, вимушеними залишати свій дім і сімейне вогнище; стаючи інвалідами і жертвами недобросовісності... Щодня мільйони дітей потерпають... від деградації навколишнього середовища” — з цих тез починається “Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей”, прийнята на Всесвітній зустрічі ООН 30 вересня 1990 року. Необхідність розв'язання цих проблем постала перед світовими політичними лідерами в далеких 90-х роках ХХ ст., а у ХХІ ст. її з усією гостротою усвідомила й Україна.

Цивілізоване суспільство має створювати світ, у якому кожна дитина відчуватиме піклування й турботу — ЗАХИСТ; світ, у якому її думку поважатимуть, де не буде місця насильству, травмам, хворобам.

Як показує невтішна статистика, наведена Наталією Дубровою, завідувачем сектору з охорони праці та безпеки життєдіяльності ДНУ “Інститут модернізації змісту освіти” МОНУ, за останні роки **кількість випадків травмування серед дитячого населення України зростає**. При цьому в струк-

турі дитячого травматизму перше місце стійко посідає вуличний травматизм — 47,2 % випадків від загальної кількості травм серед дітей, на другому місці побутовий — 36,3 %, на третьому — спортивні травми, які складають 9,8 %.

Діти потерпають від нещасних випадків як на дорозі, так і в дорозі; від насильства в сім'ї й булінгу за її межами; від травмування під час пожеж, спричинених не так грою дітей із сірниками, як неправильним поведінням дорослих з газовими установками, тощо.

Постають питання: можливо, скоротилася кількість занять та різних заходів з безпеки діяльності та охорони здоров'я в закладах освіти? Ні! Чи поменшало наукових і методичних публікацій з цієї тематики? Ні! Чи зменшилося число нормативно-правових актів щодо охорони життя та збереження здоров'я населення в різних ситуаціях? Ні!

Дорослі організують бесіди, ігри, екскурсії, змагання, свята, декади, тижні, дні, хвилинки безпеки, залучають до цієї роботи батьків, громадськість, спеціальні служби, постійно поглиблюють знання малят про навколишнє середовище, використовуючи різні засоби, оцінюють рівень сформованості предметно-практичної, здоров'язберезувальної та інших компетентностей дитини старшого дошкільного віку.

Складова з дотримання безпеки життєдіяльності передбачена в змісті всіх освітніх ліній Базового

У грі запам'ятаєм, безперечно,
Як їздити у транспорті безпечно.

(Фото ЗДО № 532, м. Київ)

компонента дошкільної освіти. Результатом освітньої роботи з дітьми мають бути не тільки знання та розуміння, а й **уміння, усвідомлення, здатність, дотримання, застосування, оцінювання, прояв ставлення.**

На жаль, поки що спостерігається тенденція **переважання знаннєвого** (розказали, спитали, знає — заспокоїлись), **а не компетентнісного** (динамічного поєднання знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистісних якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися) підходу до організації освітнього процесу.

Тому спостерігаємо певну суперечність — між володінням необхідними знаннями про правила безпеки (в поводженні з небезпечними предметами, у природі, під час спілкування з незнайомцями) і нездатністю застосовувати ці знання на практиці (можливо, під впливом стресу, паніки, розгубленості).

Поділяємо думку академіка Алли Богуш, що найдієвішими засобами захисту дітей від будь-якої небезпеки є наші увага, турбота і допомога.

Шановні дорослі, безпека дитини в навколишньому середовищі (соціальному, предметному, природному) залежить від вашої компетентності та розуміння того, що знання — це ще не вміння, а вміння — ще не бажання, а бажання — ще не потреба.

Вважаємо можливим і доречним **постійно надавати родинам поради, консультації, настанови, підказки щодо важливості власного прикладу** в навчанні й вправленні дітей у безпечній поведінці за будь-якої нагоди.

Так, неприпустимо говорити малюкові, що на червоне світло світлофора переходити дорогу не можна, і водночас, тягнучи його за собою, коли поспішаєте, перебігати її саме тоді, коли горить червоне; неприпустимо говорити дитині, що вживати газовані напої шкідливо, і при цьому дозволяти “зробити один ковток” та ін.

Непоследовність у діях дорослих стирає у свідомості дитини межу між дозволеним і недозволеним, безпечним і небезпечним.

Як результат — втрачається час і можливість усвідомлення нею цінності свого здоров'я як основного життєвого ресурсу.

Безпека дитини в навколишньому середовищі

ПРАКТИЧНІ КРОКИ ДО ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ

⇒ Збагачуємо досвід і розвиваємо навички швидкої реакції в екстремальних ситуаціях.

Пізнанню навколишнього простору з урахуванням багатой уяви й високої емоційності дітей, їхнього малого досвіду і несформованості навичок швидкої реакції в екстремальних ситуаціях допоможе вправа “Діти, швидко до мене!”.

Вправа “Діти, швидко до мене!”

Збирати іграшки в кошик та повертатися до групової кімнати з майданчика – для дітей щоденна рутина. А якщо внести в цю рутину зміну і періодично в різні моменти прогулянки повторювати ці дії? Звісно, спочатку ми запропонуємо дітям гру – “Хто швидше добіжить до мене?”. Як гадаєте, малятам буде легко це зробити? Мабуть, ні, адже покинути улюблену іграшку та гру дитині непросто. Така функція людської психіки як воля, що проявляється насамперед у самовладанні, здатності керувати своїми діями, формується поступово. “Головна умова – бігти до мене без іграшок, з порожніми руками, і швидко, якнайшвидше”, – повідомляє педагог правило нової гри. Необхідно обов’язково перепитати у вихованців, чи добре вони зрозуміли умови.

Повторивши цю вправу якнайдалі від майданчика, від великого з розлогими вітами дерева, від приміщення садка чи будь-якого іншого місця, варто запропонувати дітям уявити: “Що могло би трапитися з вами, якби зненацька здійнявся страшений вітер і зірвав гілку з дерева, а ви в цей час були під ним? А якби той самий вітер зірвав шматок даху з будинку чи якоїсь зі споруд майданчика, а ви перебували поряд?” тощо. Дайте можливість працювати дитячій уяві – здатності створювати або відтворювати різноманітні образи в думках.

З часом правила гри скоротить до мінімуму, щоб у ваших вихованців виробився рефлекс на слова “Швидко до мене!”.

Таким чином ви сформуєте в дітей навичку орієнтування в екстремальній ситуації. Вони будуть здатні відчувати небезпеку і зберегти своє життя, пожертвувавши іграшкою чи грою, до якої можна буде повернутися в безпечну годину.

⇒ Розвиваємо гнучкість мислення і формуємо манеру поведінки в ситуаціях, коли дитина залишається сама вдома.

Світ завжди був повен небезпек. Чи може людство, розвиваючись, передбачити їх наперед? А уникнути? Дорослі насамперед мають самі усвідомити, що гнучкість мислення (навичка XXI ст.), а також сміливість у реалізації власних ідей складає манеру поведінки. Пропонуємо для прикладу розглянути кілька тем з роботи гуртка, курсів, школи, клубу, студії (кому що до вподоби) з назвою “Сам удома, або Вдома за головного”.

Тема “Чужий за дверима” (соціальне середовище)

Аби сама дитина, майно, домашні мешканці не постраждали від вторгнення ззовні, вчіть її правил безпечної поведінки та закріплюйте їх у змодельованих ситуаціях (не обов’язково це робити за один раз, правила можна вивчати поступово, а потім періодично повторювати за слушної нагоди).

ПРАВИЛО ПЕРШЕ. Нікому не відчиняй двері.

На виконанні цього правила наголошують усі дорослі, які з певних причин вирішили залишити дитину вдома саму. Та не всі пояснюють, чому саме не слід нікому відчиняти двері та як діяти в ситуації, коли у двері хтось несподівано подзвонив чи постукав, особливо коли цей дзвінок чи стук дуже наполегливий.

Про те, що таке може статися, дитину необхідно попередити і дати їй можливість повправлятися в самостійному прийнятті рішення, яке убезпечить від біди.

Вправа “Що ти робитимеш, коли...”

Варто розглянути (або й розіграти в ролях) з дитиною різні потенційно небезпечні ситуації, в яких вона має знайти правильний спосіб дій.

- Незнайомець за дверима каже, що він – сусід з нижнього поверху і ви його заливаєте. (Не відчиняти, а перевірити, чи закручені у ванній кімнаті та на кухні крани).
- Незнайомка за дверима говорить, що принесла мамі журнал, який вона просила. (Не відчиняти, а запропонувати віддати журнал в інший час).
- Незнайомець за дверима каже, що йому зле і він потребує допомоги. (Не відчиняти, а запропонувати викликати швидку допомогу чи поліцію. Якщо людині справді необхідна допомога – вона погодиться).

- Незнайомець стверджує, що мама попросила тебе вийти і допомогти їй донести додому сумку.
- Ти опинився на місці Півника з казки “Котик і Півник”, а під дверима хитра Лиска виманює тебе з будиночка.
- Молодший братик чи сестричка почав(ла) плакати зі страху.

Такі чи інші запитання сприятимуть розвитку “життєвої” креативності дитини, розвитку дивергентного мислення, що в майбутньому визначатиме її поведінку в нестандартних ситуаціях (“Вихід є, шукай, і ти його знайдеш”).

ПРАВИЛО ДРУГЕ. Телефонуй дорослому — тому, хто домовився з тобою про екстрені дзвінки, або на спецномери.

Для цього не завадить встановити в родині правила телефонних розмов, а в закладі освіти в сюжетній грі повправлятися в умінні коротко і чітко описувати ситуацію.

Вправа “Говори чітко”

Дітям пропонується уявити різні небезпечні ситуації й зателефонувати за екстреним номером, дотримуючись відповідного алгоритму:

- Поясни розбірливо, яка проблема виникла, яка допомога потрібна.
- Назви впевнено і голосно свої прізвище та ім'я, повідом, скільки тобі років.
- Чітко промов адресу, куди мають прибути працівники спеціальної служби.

ПРАВИЛО ТРЕТЄ. Вдавай, що ти не сам, а з мамою чи татом, дідусем чи бабусею, які відпочивають.

Неправда, сказана в цій ситуації, забезпечить від вторгнення незнайомця. Тут доречним стане українське прислів'я “Треба знати, що де сказати”.

А що робити дітям у приватних будинках, які можуть за голосом упізнати сусіда, але не побачать його за воротами? Виконувати (ключове слово) правило перше: “Нікому не відчиняй двері”.

Розглядаючи цю тему, перечитайте казки “Козенята і Вовк”, “Котик і Півник” та ін. і обговоріть їх у новому ключі.

Тема “Уникай небезпечних ігор” (предметне середовище)

Просто забороняти дітям торкатися потенційно небезпечних речей або ховати їх подалі — не най-

кращий спосіб забезпечити малят від усіх можливих ситуацій. Набагато результативніше навчити їх правильно користуватися побутовими предметами, давши відповідні пояснення. Розширення уявлень дошкільників про небезпечні предмети, явища та життєві ситуації має відбуватися не лише на знанневому, а й на емоційно-чуттєвому та дієвому рівнях — через загадки, казки, оповідання, приказки, прислів'я, ігрові вправи.

Варто постійно наголошувати, що спокусливих речей у домі дуже багато, а іграшки інколи набридають, і особливо не хочеться в них грати, коли залишаєшся вдома сам. Проте слід пам'ятати важливі правила.

ПРАВИЛО ПЕРШЕ. У грі слід використовувати спеціальні “іграшкові” речі, а не справжні.

Справжні речі — не для гри: різні інструменти, електричні побутові прилади не годяться для забави, користуватися ними можна тільки в присутності дорослих.

ПРАВИЛО ДРУГЕ. Відчиняти вікно, бавитись на балконі, вмикати електроприлади можна тільки з дорослим!

Батькам варто мати в запасі “чарівну” валізу/пакет/коробку з тими іграшками, з якими дитина гралася давно. Радимо перед виходом у справах дістати “нові старі” іграшки (звісно, вони мають бути цілими, а не поламаними) і домовитися з дитиною, що вона поділиться своїми враженнями від гри з ними, коли ви повернетесь додому.

ПРАВИЛО ТРЕТЄ. Підготуйся розповісти батькам, чим ти займався за їхньої відсутності, поділися своїми враженнями від перебування вдома на самоті.

Тема “Крилаті гості” (природне середовище)

З'ясуйте з дітьми, які комахи можуть потрапити в оселю крізь вікно (муха, сонечко, павук, метелик, мураха, бджола, оса, комар). Роздивіться їх на картинках, якщо є можливість — у відеороликах. Якщо дорослий побачив, що якоїсь комахи дитина боїться, варто запропонувати їй придумати історію про цю комаху, намалювати її або вирізати. А тоді запитати, що малюк робитиме, коли раптом у кімнату залетить ця комаха чи коли його або братика (сестричку) вжалить оса (бджола).

➔ **Допомагаємо усвідомити реальну небезпеку та її наслідки.**

Норми безпечної поведінки можна засвоювати, переглядаючи мультфільми “Корисні підказки” на телеканалі “ПЛЮСПЛЮС”. Це можуть бути такі серії як: “Загубився”, “Наодинці з темрявою”, “Один день дорослого життя”, “Якщо ти скоїв поганий вчинок”, “Збираємося в похід”, “Як почути своє тіло”, “Рецепти від біди”, “Вперед, вогнеборці!”, “Місія «Незнайомці»” та ін.

Робота буде ефективнішою, коли дорослий підготується до такого заняття, переглянувши мультфільм кілька разів та підготувавши відповідний практичний матеріал, не тільки наочний, а й вербальний.

➔ **Вчимо дитину приймати зважені рішення в небезпечних ситуаціях.**

Зверніть увагу на цінність слів “допоможіть”, “рятуйте”, “help”, які в екстремальній, небезпечній ситуації вживаються як заклик негайно прийти на допомогу.

Для розвитку відповідних навичок — уміння оцінювати ризики, приймати рішення, розв’язувати проблеми — може стати в пригоді вправа “Знайди рятунок”.

Вправа “Знайди рятунок”

Почніть з добору асоціацій: “порятунок — вихід, звільнення, захист, визволення, оберігання, укривання, втеча тощо”. Згадайте персонажів казок, мультфільмів, оповідань, які шукали порятунку в різних ситуаціях, і те, які засоби вони використовували (Івасик-Телесик — хитрощі, Кривенька Качечка — умовляння тощо). Потім запропонуйте дитині розв’язати життєву ситуацію за віршем Надії й Тетяни Лазько “Про Василька та песика”:

Наш знайомий Васильок грався у дворі,
Раптом вибігла собака — цятка на спині.
— Ой, який гарнющій песик! Гей! Не поспішай!
Краще ти зі мною, друже, трішечки пограй!
В мене є смачна цукерка, ось, дивись, яка!
Та й почав Василь дражнити того песика.
Песик те терпів недовго... та й вкусив за руку.
Буде хлопчику малому у житті наука!

Обговорення можна почати так:

— Що ти робитимеш, коли раптом тебе вкусить пес?
(Спершу акцентуємо увагу на засобах першої допомоги

ПАМ’ЯТКА для батьків

Як говорити з дітьми про небезпеку

Звичайні репліки	Альтернативні репліки
Скільки тобі можна говорити: не забігай у великі калюжі, там може бути відкритий люк!	Зупинись, будь ласка, перед великою калюжею і подумай: а раптом там відкритий люк?
Я уже втретє повторюю: не йди на балкон!	Домовмося: виходити на балкон можна тільки зі мною або з мого дозволу
Не переходи дорогу в недозволених місцях!	Нагадую: дорогу переходи тільки на зелений сигнал світлофора або через наземний чи підземний перехід. Домовились?
Зараз покличу поліцейського, і він тебе забере!	Пам’ятай: поліцейського завжди необхідно кликати тоді, коли потребуєш допомоги!
Не грайся в людей під ногами (біля дороги, під балконами тощо)	Пошукаймо разом безпечне місце для твоєї гри

в складному випадку, а вже після цього переходимо до розбору поведінки, що призвела до сумних наслідків).

Треба створювати такі умови, щоб, докладаючи максимальних зусиль, дитина не тільки засвоїла правила, а й навчилася самостійно знаходити вихід із проблемних ситуацій, що загрожують її здоров’ю або здоров’ю інших.

* * *

Завершуючи розмову про одну з найнагальніших проблем сучасного світу — необхідність практичного формування в дітей навичок безпечної поведінки, усвідомлення цінності власного життя й здоров’я, хочемо нагадати слова В. Сухомлинського: “Дитинство... не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя”. Не чекайте наказових декад, тижнів, днів, щоб спланувати і провести захід з безпеки життєдіяльності. Щодня дійте так, аби діти засвоїли і завжди дотримувалися найважливішого правила: “Піклуйся про себе!”. ●

ЗАВАНТАЖТЕ ПАМ’ЯТКУ:
dv.in.ua/pp2019-2/p7

